

Dr. SZABÓ ÁRPÁD

A SZENT IRATOK ÉRTELMEZÉSE: A BIBLIA

A vallások története nem csupán a vallás és kijelentés között mutat benső kapcsolatot, hanem a kijelentés és az írás között is. A vallás, kijelentés, szó és írás ez összefüggésében nincs semmi idegen. Ugyanis a vallás tartalmi része elsősorban képzet, tanítás, amelyet kijelentésből nyer, szavakban fejez ki, hagyomány által plántál át nemzedékről-nemzedékre s végül írásban rögzít és őriz meg. Tehát a gondolat és szó, gondolkodás és írás a legbensőbb rokonságban állnak egymással. Különösen a vallás területén bír nagy jelentőséggel a beszéd és az írás. A legtöbb népnek van olyan könyve, vagy könyvgyűjteménye, amelyik tekintéllyel bír és mint szabály érvényesül a tanításban és az életben.

A kereszténység számára ez a könyv a Biblia. Valóban, bármilyen helyet jelölünk is meg a Biblia részére a világ vallásos irodalmában, egyedülálló jelentőséggel bír valamennyi keresztény felekezet gondolkozásában és tiszteletében. Hiszen a Biblia volt a forrása és segítette elő egyben, a legmagasabbrendű vallásos gondolkodás és élet kifermálódását.

Az unitárius vallás is osztozik a Biblia értékelésében és tiszteletében. Az unitárius reformáció éppen a Biblia újra felfedezésének és a hit középpontjába állításának jegyében született. Dávid Ferenc, az unitárius egyház megalapítója, a Biblia gyermeke és teológusa volt. „A Szentírás Dávid Ferenc identitásának alkotórésze és teológiai rendszerének fundamentuma, enélkül sem őt, sem reformációját nem érthetjük meg.“ Ez az új irányulás döntő módon meghatározta, történelmünk későbbi időszakaiban is, a Biblia unitárius értelmezését, a hozzá való viszonyulást és beágyazását hitfelfogásunkba. Természetesen nem hitünk objektív letéteményesét és foglalatát látjuk benne, hanem az egyéni és közösségi élő vallásosság tápláló forrását, amely fölött az embernek, mint Isten gyermekének értelme és lelkiismerete jelenti a végső tekintélyt.

A Biblia helyes megismerésében és értékelésében kiindulópontunk az a felismerés, hogy az emberi szellem egyik legcsodálatosabb alkotását látjuk benne. Mivel a Biblia emberi munka és emberi nyelven íródott, annak értelmét olyan módszerrel kell keresnünk, mint amellyel embertársaink érzését és gondolatait saját szavaikból szoktuk megérteni. A tanulmányozásban és az igazság megismerésében nem objektív külső tekintélyre kell támaszkodnunk, hanem önmagunkra. Ez azt jelenti, hogy a tanulmányozás és helyes használat legjobb módja, ha emberi szempont szerint olvassuk. Emberi szempontból a szó legátfogóbb és legnyomatékosabb értelmében. Ezt a könyvet emberek írták embereknek: emberi a nyelv, a segédeszközök, amikkel írták és megőrizték; emberi az értelem,

amellyel mi megértjük, a módszer ahogyan megmagyarázzuk s a cél és haszon amivégre szolgál. Biztos hitünk lehet, hogy minél emberibben olvassuk a Bibliát, annál közelebb jutunk Ahhoz, akiről szól az üzenet és aki az embert saját képére teremtette.

A Bibliáról való szabadabb gondolkodás és a hittani kritériumok hiánya tette lehetővé a tudományos bibliakutatás és kritika kifejlődését. Meggyőződésünk, hogy a helyes kritikai tanulmányozás végül is határozottabb állásponthez és tisztultabb látásmódhoz vezet a Biblia és ezen belül Jézus evangéliuma megértésében. A tudományos kutatás és kritika kétségtelenül megtagadott a Bibliától egyes igényeket, amelyeket ő maga sem támogatott, de azért a Bibliát nem gyengítette, erőtlenné nem tette, sőt éppen az élet friss forrását nyitotta meg benne s visszaadta a keresztény embernek anélkül, hogy elvette volna Istentől. Tehát az a valóban bámulatos irodalom, amelyet Bibliának nevezünk, habár többé nem úgy közeledünk hozzá, mint az isteni kijelentés kizárólagos foglatához, mégis benne van hitünk és bizodalunk épületében, éltet drága nagy igazságokat és reményeket, amelyeket sohasem fejeztek ki magasztosabban az Isten által lelkünkbe irt igazságok szintjén.

Számunkra a Bibliának tehát már nincs ugyanazon jelentése, mint volt elődeink számára. Ez olyan alapvető változáson ment át, amely hatásában csak a ptolemaioszi és a kopernikuszi világbép közti különységhez hasonlítható. A történelem folyamán először állunk szemben a Biblia szavainak történeti jelentésével és értelmezésével. Ha fel tudjuk fogni és megérteni azt a hitet, amely ott húzódik meg a számunkra idegen formák és jelképek mögött, ha a bibliai könyvek sajátos képalkotásán és homályos jelképein keresztül meg tudjuk érezni Istent, az ő világának hatalmát és megnyerni valóságának új értelmét, akkor a Biblia használata összhangban fog állni íróinak hangulatával, hitével és szándékaival.

A Bibliának felbecsülhetetlen fontossága van hitfelfogásunk felépítésében, az által az erő által, amellyel alakítja és táplálja vallásos hitünket és jellemünket. Hangsúlyoznunk kell, hogy az embernek szüksége van vallásos segítségre és irányításra. A Biblia éppen ezzel lát el azáltal, hogy a természetünkben levő vallásos elemre hivatkozik, s formát és kifejezést ad homályos és hiányos érzéseinknek és gondolatainknak. Az Újtestamentumban megrajzolt képnek Jézus szeretetéről talán a legátfogóbb hatása volt az igazabb és jobb érzés felébresztésében. De mivel a Biblia több évezredre terjedő irodalmi alkotás és különféle szükségletekhez szól, a legkülönbözőbb élethelyzetekben, néha gyermeki egyszerűséget mutat, máshol pedig az emberiség legmagasabb érzés- és gondolatvilágába emelkedik. Jóllehet nem a rendszeres teológia műve, mégis a hit és erkölcsiség alapvonalai félreérthetetlen tisztasággal vannak lefektetve benne és a különböző vallásos tanítások rendkívül érthetően, és szépen elrendezve állnak előttünk; nekünk csak választanunk kell: megtartjuk az örök értékkel bírókat és félretesszük a többieket.

Ezért elismerjük azok tekintélyét, akik mélyebbről merítettek az isteni élet vízből, mint mi. Anélkül, hogy a csálhatatlanság dogmáját emlegetnénk, elismerjük, hogy Jézus lelkileg közelebb állt Istenhez, mint mi, és ez a hit sajátos hatást kölcsönöz tanításának. Valóban ő volt és marad számunkra „az út, az igazság és az élet“, s nem kisebbsként, mint tanítónkként tiszteljük és szeretjük őt és hallgatjuk nyitott és különbsé-

get tevő értelemmel és szívvel, s engedjük eltűnni a hely és idő jegyeit magán hordozó dolgokat.

A Biblia legnagyobb értéke számunkra éppen abban áll, hogy megismerteti velünk Jézus lelkületét és segít elsajátítani az ő szellemét, amely kétségtelenül a keresztény hit és teológia alapja. Ezért a keresztény hit — s így a mi hitünk — ismérvét Jézus szellemében kell megtalálnunk, sokkal inkább mint a szószerinti szövegben, amely tanítását tartalmazza, s amely természete szerint ki volt téve a továbbadás és fordítás hibalehetőségeinek. Eszerint tehát Jézus szelleme a kritérium, s az ő lelkisége az irányadó fény, amelyet a Biblia egészének olvasásában is érvényesítenünk kell. Benne látjuk és értjük meg Isten üzenetét és nem az írott szövegben. Jézus tanítványai vagyunk és nem a Bibliáé, s ezért nem engedjük elszakítani magunkat tőle, csupán mert fenntartjuk, hogy még az ő tanítása, ahogyan azt az evangéliumok megőrizték, sem mentes saját korának korlátaival.

De mondhatja valaki, hogy más vallásos könyveknek a Bibliáéval azonos hatása lehet és ezért hitfelfogásunknak magába kell ölelnie az egész vallásos irodalmat. Ez bizonyos mértékig igaz, sőt azt is feltételezhetjük, hogy vannak emberek, akiket alkalmoszerűen mélyebben áthat más iratok mondanivalója, mint a Bibliáé valaha. Azonban a Bibliának olyan egyedülálló történeti helyzete és egyetemes hatása van, amilyenre semmilyen más munka a kereszténységben nem tarthat igényt. De ettől az egyetemes hatástól függetlenül, mivel a keresztény hit alapját képezi, megkülönböztetett helyet kell biztosítanunk részére. Hitünk történeti gyökerei ágyazódnak a Bibliában, s ezért sem a keresztény történelmet, sem a keresztény hittant nem lehet tanulmányozni a reá való hivatkozás nélkül. És főként Jézus evangéliuma, amely minden kor vallásos emberének lelki szükséglete, benne található meg.

Mindebből az következik, hogy úgy kell tekintenünk a Bibliára és különösen az Újtestamentumra, mint elsődleges forrásra, amelyben megtaláljuk a vallásos gondolkodás és hit leggazdagabb kincstárát, és ha alkalmaznunk kell a kritikát és megkülönböztetést, az a vallásos lelkület megkülönböztetése és értékelése kell legyen.

A Biblia mind a mai napig minden keresztény ember és egyház közös vonatkozási pontja volt és maradt. A Biblia hitünk alapja és életünk mércéje. Viszont az is igaz, hogy a Bibliának ez a magától értetődő tekintélye napjainkban kérdésessé vált sok helyen. Sokan éreznek úgy, hogy a Biblia világa idegen tőlük és mindennapi életüktől, a kor szellemétől és az általa felvetett problémáktól. Ehhez az érzéshez több tényező is hozzájárult. Mindenekelőtt az, hogy mindenik felekezeti, a kereszténység nagy családján belül, különbözőképpen értelmezi a Biblia jelentőségét, bizonyos előfeltételezéssel közeledik hozzá. A tudományos bibliakutatásban a történet-kritikai módszer alkalmazása nemcsak a bibliai tudósításokkal való új érintkezéshez vezetett, hanem szükségessé teszi a bibliai kijelentés és tekintély új magyarázatát is. Mindez oda vezetett, hogy a mai emberben erősen tudatosította a Biblia történeti megkötöttségét és ezáltal korunkhoz mért idői távolságát. A Biblia üzenete olyan kategóriákban áll előttünk, amelyek idegenek világképünkől és ezért magyarázatra szorulnak, hogy megérthessük azokat. Ezt az üzenetet valahogy át kell vinnünk, hoznunk a mi korunkba, de ehhez figyelembe kell venni a mai ember helyzetét.

Az unitárius ember számára, akit a józan értelem által fémjelzett hite vezet, ma is világos, hogy a Bibliának van és lesz mindig üzenete, amely a kérdéseivel Istenhez forduló embert keresi. Ugyanis a Biblia meggyőződésünk szerint időtlen érvénnyel bír, tehát üzenete, ha megszabadítjuk az időileg kötött rétegektől, minden kor emberére közvetlen igénnyel terjed ki. Az ember kérdéseivel együtt alapjában véve ugyanaz maradt és a Biblia az ember legmélyebb, létében érintett kérdéseire felel.

A ma embere igazságban akar élni és a Biblia azt tanítja, hogy az igazság útja Isten útja. Isten igazsága azzal az igénnyel jelentkezik, hogy emelkedjünk felül az önző egyéni érdekeken, támogassuk egymást és segítsünk a mások igazsága megvalósításában. Ez a követelmény mind az egyéni, mind a közösségi életre vonatkozik.

A ma embere szeretetben akar élni, s Jézus azt tanította, hogy az Isten szeretet. Mi következik ebből számunkra? Isten, aki ajándékozza és szereti az életet, arra kötelez, hogy mi is szeressük és tartsuk meg az életet. Ez életünk célja és értelme s egyben legszentebb hivatásunk. Az embernek, mint Isten munkatársának meg kell őriznie a teremtés épségét, az élet értékeit, és tettein keresztül hozzá kell járulnia fejlesztésükhöz. Az élet tiszteletétől el kell jutnunk az élet megtartásáig.

A ma emberének önmegvalósításához és hivatása megéléséhez békére van szüksége. Ezt különösen hangsúlyoznunk kell, mert az ember éppen önmegvalósítása érdekében odáig elmegy, hogy felelőtlenül és elvakultan az életet magát fenyegeti. Isten azonban azt akarja, hogy az ember békében éljen. A béke az élet és a jövő alapvető és egyetlen feltétele.

A Biblia értékét tehát belső igazsága adja. Azonban az emberen működik, hogy megtalálja-e a hozzá vezető utat, vagy kitárja szívét, és engedi, hogy a Biblia üzenete beszéljen hozzá és eligazítást, hitet és reménységet adjon az élet egzisztenciális kérdéseiben, Isten, a világ, az ember igazabb megismerésében és méltóbb szolgálatában.

Dr. MAX ULRICH BALSINGER

A HAGYOMÁNY TEKINTÉLYE*

Minden ember egy adott hagyományba születik bele és abban is nő fel. Születésétől kezdve a családja által ápolt hagyományt formálja. Ez akkor válik tudatossá számára, amikor más hagyományokkal találkozik (pl. az iskolában). Az idegen hagyományokkal szembeni reakciója a büszkeség vagy az alsóbbrendűség érzésében juthat kifejezésre.

A vallásos hagyomány különösen átalakító erővel bír, mely még negatív formában is lehetséges. A család és környezet vallásos hagyománya, mint tekintély hat, még azok számára is, akik ezt nem fogadják el (pl. az ateista családokban és csoportokban).

A vallásos hagyomány ereje világosan felismerhető a társadalmi hagyományokban, melyek világi hagyományoknak tartják magukat. Ezért a vallásos hagyománynak legalább bizonyos maradványa mindig életben marad.

1. A hagyomány elismerése illetve elvetése

Amint az emberben tudatosan saját hagyománya, felmerül a kérdés: el kell-e fogadni a hagyomány tekintélyét vagy pedig elvetni? A fiatalok természetesen hajlanak a kötöttségek álló felszabadulás felé, mely valószínűleg lázadást jelent a hagyományok, tekintélyek ellen. Ez viszont kikerülhetetlenül új hagyományokat hoz létre, amelyeknek tekintélyét az ember kritika nélkül elfogadja. Amint azonban a fiatal idősebb lesz, ki van téve annak a kérdésnek, hogy az általa elfogadott hagyomány mellett maradjon és bizalmatlan legyen az eljövendő fiatalabb nemzedék kialakuló hitfelfogásával szemben.

2. Forradalom és hagyomány

A forradalmi magatartást egy szélsőséges állásfoglalás jellemzi a hagyománnyal szemben. Minden forradalom a hagyományokat akarja lerombolni és nulla pontról indulva, újat akar kezdeni. Az új hagyomány felé való elindulás erősen ösztönöz és mozgásba lendít. Ez azonban nem sokáig tartható fenn, mivel hamar intézménnyé merevedik. Amit pedig megvalósított, abból dogma lesz és egy új ortodoxia tekintélyét hirdeti meg. A forradalom a hagyományt rombolja és ugyanakkor új hagyományt teremt.

* Az IARF Montpellier-i Teológiai Konferenciáján (1986. július 7–11) *The Authority of Tradition* címen elhangzott, vitaindító előadás, fordította dr. Erdő János.